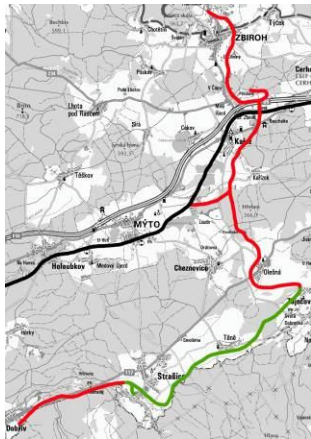

Záhada výbuchu AŠB

dne 5. prosince 1876

reportáž ČT:

<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10118379000-udalosti-v-regionech-praha/212411000140427-udalosti-v-regionech/obsah/200477-nadrazi-zbiroh-konci>

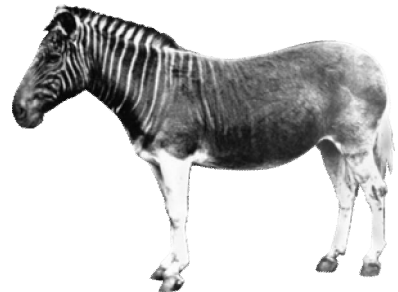
Tato reportáž, referující o zbirožské tragédii, by nikdy nevznikla, pokud by došlo k realizaci **Aufgelassene Štrosberk Bahn**. Zároveň se tím uzavírá nastíněný letitý spor mezi Zbirohem a Kařezem o to, kdo je důležitější vsí.

Ale než se budeme věnovat samotné problematice **Aufgelassene Štrosberk Bahn**, je třeba si připomenout několik základních dat z mých minulých přednášek o životě a díle Henry Bethel Štrosberka, nebo jak my mu říkáme - Barucha Hirše.

- **20/11/1823** * v pruském Nidenburgu v chudé židovské rodině
- **1835** osiřel a odchází ke strýci do Anglie
- **22/4/1845** svatba s Mary Anne Shwann – zde si připomeneme slova Wenera von Westhafen: „Bylo jasné – obyčejný obchodník tento Strousberg nebyl. Byl dobrodruh, který okamžitě uváděl ve skutečnost to, co by jinému přišlo na mysl jako nesmyslná myšlenka. Šlo mu méně o peníze, byl kapitalista z náruživosti a z lásky ke hře. Naprosto nevýhodná byla např. partie s Mary Ann Schwann, krásnou, ale chudou ženou, jejíž předkové byli známými mořeplavci: sir James a sir James Clarke Ross, kteří dobyli jižní pól.“
- **1850** doktorem práv na FF v Jeně
- **1856** vrací se do Německa jako pojišťovací agent, u čehož dlouho nevydrží a zakládá válcovny Neustädter-Hüttengessellschaft
- **1868** zavádí jako první v Německu pásovou výrobu lokomotiv v Hannoverische Maschinenbau AG v Hannover-Linden a kupuje panství Točnick
- **1872** setkání s Maxmiliánem Hardtmudem v Českých Budějovicích, kde ho přemlouvá, aby jeho firma přestala vyrábět kameninu a věnovala se **výrobě tužek**

- **1872** krach jeho záměrů – v železné rudě je příliš mnoho fosforu a výroba kolejnic tím pádem nefunguje; přesto Baruch Hirš alespoň zavádí doplňkovou výrobu působivého vánočního zboží – prskající fosforové hroudy nahrazené později prskajícími tyčinkami a vynalézá tak pro Evropu prskavku
- **1873** zaměstnává týmy specialistů, aby odfofovali rudu a dále pokračuje ve stavbě závodů ve Strašicích, Holoubkově, Dobříví, Mirošově a jinde
- **1875** Štrosberk zažívá v Čechách definitivní krach a objevuje se ve zdejší kraji jen zřídka
- **1876** expanze do Rumunska a Ruska – půjčuje si v moskevské bance milionové zálohy, aby vyrovnal pohledávky; situace již je ale na zbirožsku kritická – výběrčí mýta ve Strašicích Matěj Štorkán (bratr starosty Kařezu Aloise Štorkána) k tomu ve stížnosti Okresnímu výboru uvádí: *„Co máme u hospodářů brát mýta, když jsme je upomínali, tak nám řekli, až dostanou od Strousberga, tak nám zaplatěj...“* a dále si stěžuje na to, že za říjen utřil velmi málo peněz na vybírání mýtného: *„Prosíme, aby Okr. výbor vzal ohled, jaký zmatek nás natrefil. Skrze Strousberga nám dočista nic nejede, by nevybíráme ani 1 zl. r. č., z čeho máme platit, kdy žádný povoz nejede, my už jsme prodělali 589 zlatých, to už nejni k vyderžení ...“*
- **1880** konečný neúspěch podnikání dokonce i v Rumunsku
- **1882** se nachází v Panamě na stavbě průplavu
- **1883** o Štrosberkovi ani světě nevíme nic, resp. jen to, že vymírá zebra Kwaga
- **1884** umírá jako zneuznaný a zadlužený (Paradoxně po Štrosberkově pádu dochází v Anglii k vynálezu metody neutralizace fosforu.)

My se dnes blíže podíváme blíže na železniční trať Barucha Hirše, která spojovala Zbiroh s Mirošovem, resp. se podíváme spíše na její podivný rychlý zánik.

Začněme citátem z paměti učitele Jaroslava Drachkovského: *„Zámysly Strousbergovy nesly se k tomu, založiti na Zbirovsku železářny v takových rozměrech a takovým způsobem, aby nebylo v Čechách nikoho, kdož v průmyslu železářském s ním by mohl soutěžit. Doufal, že pak bude moci cenu železa sám ustanovovati a že si tak opatří peněžních prostředků, jakými na ten čas nevládl, ale kterých k uskutečnění svých zámyslů nevyhnutelně potřeboval. Během let 1869 a 1870 vydány tu na stavbu miliony, ale závody přece jen nedokončeny.“*

Navrhoval jsem, abychom se společně vydali na tuto trať, vnesli do našeho kongresu větší interaktivou a přednášku realizovali přímo na kolejích. Nakonec mi to bylo kolegy rozmluveno kvůli náročnosti, zimě a především všudekolem panující tmě. Budete se tedy muset spokojit s mým nabízeným záznamem oné tratě a projít si jí alespoň virtuálně.

Dráha byla stavěna v letech 1868 – 1875 velkopodnikatelem baronem Henry Bethalem von Strousbergem, vlastním v uvedeném období zbirožské panství, s cílem spojit jím nově budované závody (válnovna ve Františkově u Zbiroha, ocelárny, válcovny a vysoké pece ve Strašicích, koksovny u Dobříví a další projektované podniky) s ložisky železné rudy v okolí Zaječova a Strašic a černého uhlí u Mirošova. K napojení na konkurenční - roku 1862 otevřenou - Českou západní dráhu mělo dojít pomocí odbočky do dnešní stanice Kařízek, tehdy pojmenované jako Zbirow!. K druhému napojení na železniční síť mělo pravděpodobně dojít i v uhelné pánvi severně od Mirošova, kde již od roku 1869 končila tehdejší vlečka Mirošovského těžářstva kamenného uhlí. Z důvodu podnikatelova krachu v

r. 1875 a následného rozprodání majetku však nebyla tato s parametry hlavních tratí velkoryse stavěná, téměř dokončená dráha nikdy zprovozněna a v úseku Dobřív – Mirošov k zahájení stavebních prací nedošlo vůbec. Výjimku tvořil pouze izolovaný úsek, spojující nákladní železné rudy v Horním Zaječově a v okolí Tisého rybníka s odbočkou do železáren ve Strašicích, provozovaný v letech 1871 – 5 a po Strousbergově smrti snesený. Ačkoli byly v pozdější době (dokonce ještě po roce 1905) vyvíjeny ze strany okolních obcí snahy na dostavbu dráhy, k jejich realizaci již nikdy nedošlo.

Úplnou trasu nedokončené trati včetně tří odboček, označenou jako Aufgelassene Strousberg Bahn, lze vysledovat v mapách měřítek 1:25 000 a 1:75 000, vydaných r. 1879 po III. vojenském mapování. Ne vždy však trasa v nich vyznačená odpovídá realitě, přičemž je třeba počítat s odchylkami v řádech až desítek metrů oproti skutečnosti. V pozdějších letech již dráha jako taková z map mizí a jsou zde vyznačovány jen nejnvýraznější dochované umělé železniční stavby, měnící konfiguraci terénu (zářezy a náspy), kterých s postupujícími lety citelně ubývá.

Roku 1876 dobový tisk (konkrétně Zaječovo rozhledy) zaznamenává poblíž obce Zaječov výbuch na trati bývalé Aufgelassene Štrosberg Bahn. Uznáte, že je obtížné získat jak obecný dobový tisk té doby, tak i materiály typu „hopkavých rozhledů“. Za pomoci kolegů jsem nasadil silně invazivní víceúrovňové vyhledávání v pramenech a výsledky se přeci jen dostavily.

5. prosince 1876 se podvečerním železničním spojem ze Zaječova do Strašic přesouvalo několik málo osob.

Konkrétně se jednalo o mašinfíru Karla Vojtu společně s topičem Anastázem Mírem (přezdíváným kamarády nepěkně Šmír). Za uhlákem v samotném vagoně se pak nacházel průvodčí v zácviku osmnáctiletý Václav Bafál, třiapadesátiletá pokojská Marie Šturcová přepravující husu a své dva desetileté vnuky Bohouše a Milouše zpět k dceři do Strašic, vysloužilý sedmdesátiletý hradlař Západních drah Richard Mochomůrka a další tři muži, kteří spolu nemluvili. Dva lépe oblečení, jeden zakuklený.

Asi 7,5 minuty po odjezdu ze Zaječova směrem na jihozápad přerušil zdánlivě poklidnou jízdu vlakové soupravy výbuch na železničním náspu, který zastavil vlak. (Dodnes je místo patrné v samotném terénu.)

Vzhledem k tomu, že se v jednom z dosud neidentifikovaných cestujících mužů byl svědky rozpoznán majitel panství Henry Bethel Štrosberk s naditou aktovkou, byl na vyšetřování nehody ustaven okresním výborem Specializovaný Tým pro Řešení Extrémních Vagónových Operací – zkráceně STŘEVO, čítající 18 nejlepších drážních vyšetřovatelů z různých koutů mocnářství.

Střevo bylo ustanoveno na utajené schůzce v nepříliš známém **hostinci U Mladých** v Těních. Tam na zahradě hostince, kde bylo místními ochotníky o šibřinkách hráváno divadlo, zaznamenal samospouští **podobu onoho tajného Střeva** na fotografii jedno z tajných Střev. Tato vyšetřující skupina se **v přestrojení** usadila v Zaječovském klášteře Svatá Dobrotivá, aby byla v bezprostředním dosahu místa činu a zároveň nenápadná. To je ona v krycím maskování. Odtud vycházeli jednotliví členové skupiny do okolí vyšetřovat onu nehodu, tedy jak oni říkali – chodili na klevety.

Ale k samotnému výsledku vyšetřování: Záznam Střeva uvádí, že neočekávaný výbuch přežili všichni cestující, ale jen někteří vydrželi na místě činu do ošetření a zajištění náhradní povozové dopravy. Spis uvádí, že z místa výbuchu zmizela ona trojice mužů – tedy i Baron Štrosberk – a to každý jiným směrem. (O Baruchovi víme, že mizel dále na západ.)

Výslech drážních zaměstnanců i pozůstalých cestujících nepřinesl žádná zásadní zjištění. Dvojice vedoucích lokomotivy Vojta a Mír nezaznamenala na trati nic neobvyklého, snad jen Mírovi ze zdálo, že vedle soupravy se mihl stín koně. Průvodčí Bafál v šoku opakoval, že neštípl všechny lístky, hradlař Mochomůrka měl jedovaté poznámky ohledně spolehlivosti železničního spojení, pokojská Šturcová s husou si prý všímala pouze ubíhající krajiny a Milouš s Bohoušem se překřikovali v neuvěřitelných historkách o čertech. (Tyto poznámky nebrala komise s ohledem na datum neštěstí – v předvečer svatého Mikuláše – příliš vážně.) Štrosberk dle zjištění matky představené – pardon – vedoucího vyšetřování zmizel na základě svědectví Wernera von Wetfalen dále do Německa a následně za investiční příležitostí do Rumunska.

O způsobně upraveném muži nezjistila komise nic bližšího, ale vzhledem k jeho ošacení a možné vyvýšenému společenskému postavení, se komise tímto - s ohledem na své spíše ponížené postavení – dále nezabývala. Stopa ji vedla za **tajným zakulencem**, který zmizel směrem na Olešnou, Kařízek a dále na východ. Po půlroce vyšetřování začala komise rozplétat nitky možné spojitosti mezi nikdy nesplacenou půjčkou moskevské banky baronu Štrosberkovi a obrázkem neznámého cizince zachyceném Ludvíkem Vyčichlým, místním zaječovským devatenáctistoleťovým investigativním žurnalistou. Střevo své vyšetřování ukončilo bez výsledku v létě roku 1877 bez jasných výsledků a bylo rozpuštěno.

Uznejte, že s takovým vyšetřováním není možné se ani dnes, téměř na den přesně po 138 letech, spokojit.

A tu roku 2013 přichází nečekaný objev. Pod podlahou místnosti zrušeného zbirožského nádvoří jsem našel několik Vyčichlých zápisků, ze kterých by se nám mohlo podařit celou záležitost rekonstruovat.

Vyčichlý především označuje celé pátrací Střevo jako skupinu nazývanou stejně, ale psáno s malým S. Tajné Střevo bylo totiž odhaleno již při pořizování fotografií v parádně označených oblecích na dvorku hospody U Mladých. Hospodskému – starému Mladému – přišlo divné, že se mu veškeré osazenstvo vytrácí na dvorek, kde měl záchodek. A vzhledem k tomu, že jeho hostinec čítal celkem 18 míst k sezení a jeho WC disponovalo pouze jedním místem k sezení, bylo mu postupné zmizení všech hostů bez placení řádně nápadné. Podle Vyčichlého tak není možné, aby tajná skupina dále fungovala jako tajná, když je odhalena již v svém zárodku. Její vyšetřování tedy muselo být ovlivněno Mladého zjištěním, zvláště když mladý Mladý roznese tento drb hned po neděli po škole v nedalekém Komárově.

Podle zápisků se sám Vyčichlý pustil do řešení záhady s velkou vervou a zřejmě značně úspěšně. Shoduje se se Střevem, že Vojta a Mír nic nevěděli a věnovali se udržení lokomotivy na trati a stejně nepochodil s výsledkem jedovatého Muchomůrky.

Detektiv amatér Vyčichlý tak věnoval více pozornosti zdánlivě chaotickému hořekování průvodčího v zácvičku Václava Bafála o tom, že nestačil štípnout všechny lístky. Nešlo mu do hlavy, jak je možné, že za 7,5 minuty nestačil obejít celý vagon o velikosti standardizovaného kupé. Z bližšího štíplístkova vysvětlení vyšlo najevo, že lístek se mu nepodařilo štípnout pouze jedné osobě a to konkrétně inkognito jedoucímu baronu Štrosberkovi, který se tím vlastně prozradil. Baron samozřejmě neměl ve zvyku si kupovat lístek na vlastní železnici a nekoupil si ho silou zvyku ani nyní, když utíkal z Čech. Nezkušený Bafál svého zaměstnavatele nepoznal (a to jednak s ohledem na svůj věk a také na to, že v té době se problémy zmítaný Štrosberk na zdejších panství příliš nevykytoval). Černým pasažérem tak byl zaskočen nejen štíplístek, ale svojí chybou a možným prozrazením i baron Štrosberk svírající aktovku zjevně s financemi půjčenými v Moskvě.

Celá situace by se zřejmě vyřešila v klidu, kdyby nebyla shodou náhod vyrocena dalšími spolecestujícími. V době, kdy se Bafál dožaduje štípnutí lístku, totiž zařadovala neukázněnost dvou dětí. Zatímco Milouš se snažil zapálit prskavku ve vozových kamnech, kterou dostal toho večera od Mikuláše, Bohouš popichoval tužkou (také od Mikuláše) husu své babičky v košíku (zde jen pro zajímavost – jednalo se o tužku HB a tak se nám dostávají do okamžiku vlakové tragédie dva Štrosberkovy vynálezy naráz – jak působivé!).

Popíchnutá husa byla jediná, která v tu chvíli dokázala oproti průvodčímu něco či někoho štípnout a vybrala si dobře oblečeného muže po pravici staré Šturcové. Ten vyskakuje ze sedadla a držíc se za tvář v bolesti do okýnka vlaku hlasitě řve. A právě v tu chvíli dochází k vnějšímu výbuchu na kolejišti a zastavení vlaku.

Vyčichlý si dal práci a našel stále ještě zaskočenou Šturcovou, která se uzavřela u sebe v domě, nevycházela a něčeho se evidentně bála. Po několikátýdenním přemlouvání se podařilo ze Šturcové přeci jen vyrazit několik slov, která si Vyčichlý nahrál. Tímto výrokiem se celá situace ozřejmila a přinesla zásadní zvrat do vyšetřování.

Šturcová svým výrokiem pojmenovala muže, kterého přes bolestivou grimasu způsobenou štípnutím husy poznala a kterého se bála. Jednalo se o známého zločince Majera, který dohromady se společníkem Puchmajerem z Radnic – prasynovcem slavného Antonína Jaroslava Puchmajera, který jako první popsal český dialekt romštiny – trýznili zdejší krajinu. Známa dvojice Majer-Puchmajer se dala dohromady už v dětství. Zde máme fotografii z jejich začátků, kdy se převlékali za trojhlavou saň či šíleného prince s okluzorem a trýznili děti procházející lesem – byť v tomto čase zatím jen Pohádkovým.

Příznačné pro Majera s Puchmajerem bylo, že ani jeden z nich nepracoval sám, vždycky ve dvojici. Jakmile se někde objevili, bylo jasné, že za provedenou nepravostí stojí tito Butch Cassidy a Sundance Kid pomezí středních a západních Čech.

Nezbylo nic, než kontaktovat policejní stanici, aby strážmistr Křikava sebral jednoho z nich a ten všechno vyklopil. Ze zatčení se nám zachovala pěkná fotografie (Křikava je kvůli utajení zádu-uprostřed).

Dál už šlo všechno jako po másle. Majer s opuchlým okem od husího štípance vypověděl, že do vlaku nastoupil na objednávku zakukleného muže sedícího v rohu vagonu. Ten měl celé akci dohlížet. Puchmajer měl mezitím sledovat vlak jedouc na koni podél náspu (vzpomeňme na stín zmiňovaný Šmírem). Na světelné znamení potvrzené raději výkřikem z okna, měl hodit pod kola lokomotivy výbušninu, která by zdemolovala jen trať, případně lokomotivu. V tu chvíli v nastalém zmatku měl Majer sebrat Štrosberkovi aktovku s penězi a společně s Puchmajerem zmizet. Celá akce se nezdařila kvůli Miloušovu zapálení prskavky a Bohoušovo popíchnutí husy. Majer, který se držel za oko, nic neviděl, nemohl tedy vzít aktovku a byl rád, že se z nastalé šlamastyky dostal pryč. Navíc se bál, zda ho cestující Šturcová nepoznala.

Jako zakukleného objednavatele označili shodně Majer i Puchmajer Aloise Štorkána, bratra již zmíněného výběrčího mýta ze Strašic Matěje Štorkána. Štorkán jako starosta Kařezu ,ěl obavu, aby západní dráze konkurenční Aufgelassene Štrosberk Bahn neudělala ze zastávky Zbiroh železniční uzel a on tím nepřišel o zisky plynoucí mu z ne zcela legálního výběru naturálií ve svém Kařezu na křižovatce železnice Plzeň-Beroun s cestou Rakovník-Příbram. Navíc nechtěl jako správný Kařezan dopustit, aby byl Zbiroh důležitější vsí než Kařez.

Už jen dovětkem – Štrosberkova trať nebyla nikdy uvedena zpět do svého původního stavu a zůstalo nám do dnešního dne jen její memento v podobě díry v náspu jihozápadně od Zaječova. Roku 1883 umírá poslední zebra Kwaga a následně roku 1884 i baron Štrosberk.

